УДК 330.1

Павловська В.А.,
аспірант
Донецький університет економіки та права

ПІДВИЩЕННЯ СТИМУЛЮЮЧОЇ РОЛІ ВИТРАТ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕЧНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА

У статті запропоновано новий метод стимулювання екологічної діяльності персоналу машинобудівних підприємств, який визначають за такими його параметрами: податок на прибуток; витрати на екологічні заходи; рівень фонду заохочувальних виплат; економічний ефект роботодавця; норматив рентабельності інвестицій.

В статье предлагается новый метод стимулирования экологической деятельности персонала машиностроительных предприятий, который определяют по таким его параметрам: налог на прибыль; затраты на экологические мероприятия; уровень фонда поощрительных выплат; экономический эффект работодателя; норматив рентабельности инвестиций.

In the article the new method of stimulation of ecological activity of personnel of machine-building enterprises, which is determined after such his parameters, is offered: income tax; charges are on ecological measures; level of fund of encouraging payments; economic effect of employer; norm of profitability of investments.

Ключові слова. Оподаткування прибутку, витрати, пільгові знижки, екологічна безпека, ефект роботодавця, стимули.

Ключевые слова. Налогообложение прибыли, затраты, льготное снижение, экологическая безопасность, эффект работодателя, стимулы.

Key words. Taxation of income, expense, favourable discounts, ecological safety, effect of employer, incentives.

Вступ. Стає загальновідомим, що небувалий науковий і виробничий прогрес, досягнений особливо за останнє сторіччя, виявили зворотну його сторону — значне погіршення екологічної ситуації, яке загрожує життєдіяльності людей і природі. Особливо шкідливим для навколишнього середовища стає екологонебезпечне виробництво, покращення якого потребує застосування системи економічного стимулювання екологічної діяльності працівників та відповідних витрат на природоохоронні заходи.

Однак дослідження свідчать про відсутність у виробництві реально діючих методів стимулювання екологічної діяльності, окрім екологічного податку, який введено у дію з 01.01.2011 р. Ґрунтовне ознайомлення з дією екологічного податку свідчить про його фіскальний, покаральний характер, який безпесередньо не зачіпає матеріальних інтересів працівників.

Тому розробка методів, які б заохочували підприємства і їхній персонал до ефективної екологічної діяльності, надто актуальна і своєчасна.

Проблемі природоохоронної діяльності присвятили свої праці вчені І. Олександров [1], Г. Астапова [2], О. Беляєва [3], Я. Берсуцький [4], Л. Примостка [5] і ін. Більшість публікацій присвячено методам економічної оцінки природоохоронних робіт іа технологічним питанням розробки заходів з природоохоронної діяльності на підприємствах, нормування викидів шкідливих речовин у атмосферу і водні простори. Кількість наукових праць із стимулювання природоохоронної діяльності обмежена.

Принципові положення і пропозиції до створення такого механізму і методів стимулювання розглянуті автором цієї роботи в опублікованих раніше працях [6; 7]. У них визначено погляди автора на зазначену проблему. Та ця важлива тема потребує подальших досліджень і їх поглиблення.

© В. А. Павловська, 2013

Постановка завдання. *Метою даного дослідження* є обґрунтування параметрів пропонованого методу стимулювання екологічної діяльності персоналу машинобудівних підприємств.

Результати дослідження. Нашими дослідженнями встановлено, що основними елементами мотиваційного механізму матеріального стимулювання еколого-економічної діяльності працівників підприємств машинобудівної галузі є наявність фонду заохочувальних виплат за здійснення екологічних заходів та джерел і механізму їх утворення, пайової системи розподілу цього фонду між працівниками відповідно їхньому внеску до сукупних виробничих результатів підприємства, а також ефекту для роботодавця і держави від застосування відповідної системи стимулювання праці. Така система буде ефективною і стимулюючою, якщо вона буде відповідати особистим і корпоративним інтересам персоналу підприємства. В той же час, ознайомлення з теорією і практикою стимулювання еколого-економічної діяльності в промисловості свідчить про відсутність системи матеріального заохочення, яка б відповідала зазначеним вище вимогам. Існуюча практика екологічного оподаткування не зачіпає особисті матеріальні інтереси працівників, відповідальних за екологічні заходи і ситуацію.

Розроблений і пропонований нами мотиваційний механізм матеріального стимулювання еколого-економічної діяльності працівників корпоративних машинобудівних підприємств передбачає такі положення:

вимогами до методів, показників і критеріїв оцінки нового механізму стимулювання, спрямованими на досягнення мети еколого-економічної діяльності працівників підприємств, являються: забезпечення оптимального рівня екологічної безпеки, ефективності виробництва та соціальної відчутності заохочувальних виплат для працівників і їхніх родин;

зовнішніми чинниками, що створюють умови для здійснення мети екологічно безпечного ефективного ринкового виробництва стають інституціональні, юридично-правові, техніко-технологічні і організаційні, соціально-психологічні умови та нормативи екологічної чистоти, а також інформаційна база еколого-економічного моніторингу;

мета формування механізму повинна відповідати основному закону соціально-економічного розвитку ринкового виробництва, що передбачає його прибутковість, екологічність і соціальну задоволеність працею;

змінний податок на прибуток може використовуватись як джерело утворення фонду заохочувальних виплат;

комплексний і реальний характер механізму представляється у поєднанні його дії з уже існуючими інструментами економічного управління виробничою діяльністю корпоративами, до яких відноситься екологічне оподаткування і оподаткування прибутку;

рекомендується застосовувати заохочувальне пільгове зниження суми податку на прибуток на рівні витрат за поліпшення екологічної ситуації, яке складає заохочувальний фонд і ефект для роботодавця, підвищення економічних санкцій за порушення екологічних нормативів на рівні втраченого ефекту;

застосовуються методи визначення ефективності еколого-економічної діяльності за показниками: рентабельність використання персоналу, зарплатовіддача і продуктивність праці.

Дослідженнями доведено, що розроблений методологічний підхід до визначення фонду заохочувальних виплат реалізується через змінність величини податку на прибуток (Снпд), який розраховується за такою пропонованою нами формулою:

$$Снпд = Пно \cdot Унп \pm \Delta Пэ, \quad (1)$$

де Пно — прибуток підприємства до оподаткування, тис. грн;

Унп — діючий норматив податку на прибуток, %;

ΔПэ — змінений прибуток оподаткування залежно від екологічної ситуації, тис. грн.

Механізм дії зазначеного методу передбачає наступні варіанти його використання:

1. При умові здійснення заходів з поліпшення екологічної ситуації:

$$\Delta П_{э(1)} = -[З_э \cdot (1 + \frac{R_n}{100})], \quad (2)$$

де Зэ — витрати на заходи з поліпшення екологічної ситуації, включаючи суми існуючого екологічного податку, тис. грн;

R_n — норматив народно-господарської рентабельності інвестицій (15 %).

$$С_{нпд} = П_{но} \cdot У_{нп} - \Delta П_{э1} . \quad (3)$$

2. При порушенні нормативів з екологічної безпеки і здійсненні економічних штрафних санкцій :

$$\Delta П_{э(2)} = +[Зэ \cdot (1 + \frac{R_n}{100})], \quad (4)$$

$$С_{нпд} = П_{но} \cdot У_{нп} + \Delta П_{э(2)}. \quad (5)$$

У даному випадку значення $[Зэ \cdot (1 + \frac{R_n}{100})]$ представляє суму штрафних економічних санкцій та екологічного податку.

Доведено, що у першому випадку розмір заохочувального фонду дорівнює корпоративному економічному ефекту підприємства, який виражається у зниженні податку на прибуток і стимулює проведення заходів з поліпшення екологічної ситуації (Ээ1).

У другому випадку, при встановленні платежів до бюджету за штрафними санкціями за порушення екологічних нормативів або за екологічним податком, утворення фонду заохочувальних виплат не передбачається.

Результати дослідження закономірностей дії нового механізму стимулювання еколого-економічної діяльності персоналу при зміні його параметрів за умовними показниками і методи відповідних розрахунків розкрито в табл. 1 і на рис. 1.

Зображену на рис. 1 графічну залежність параметрів мотиваційного механізму було проаналізовано засобами кореляційно-регресійного аналізу з метою виявлення зв’язку між фактичними витратами на заходи з екології разом з екологічним податком та економічним ефектом роботодавця, а також фондом стимулювання за екологічну безпеку і опису функціональної залежності у вигляді рівняння регресії.

Як свідчить аналіз, вказані параметри мають лінійну залежність. Рівень регресії має вигляд: $y = 1{,}15x$. Розраховане значення коефіцієнту парної кореляції дорівнює 1.

Результати кореляційно-регресійного аналізу дозволяють прогнозувати на подальші періоди в динаміці рівень ефекту роботодавця, а також фонду стимулювання за екологічну безпеку на підставі фактичних витрат на заходи з екології разом з екологічним податком.

Дослідження дозволили виявити закономірності функціонування нового механізму матеріального стимулювання ЕЕД працівників, а саме:

1. Зниження податку на прибуток у результаті здійснення заходів з екологічної безпеки забезпечує створення джерела їх фінансування і створення заохочувального фонду.

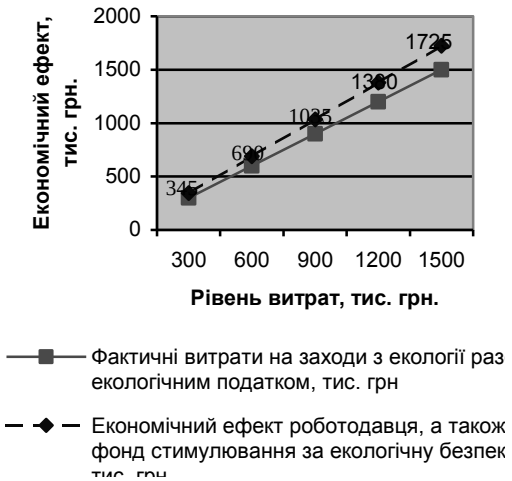

Рис. 1. Залежність зміни ефекту роботодавця і фонду заохочувальних виплат від витрат на заходи з екологічної безпеки разом з екологічним податком

2. Механізм виявляє стимулюючу функцію і забезпечує ефект роботодавцю.

3. Зі зміною параметрів механізму: витрат, рентабельності інвестицій, оподатковуваного прибутку доведено, що більш доцільним виявляється варіант 2, за яким досягається найбільший ефект роботодавця і фонд заохочувальних виплат завдяки зростанню показника «витрати на екологічну безпеку».

Таблиця 1

ВИЯВЛЕННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ДІЇ НОВОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПРИ ЗМІНІ ЙОГО ПАРАМЕТРІВ

Розрахунок суми податку на прибуток, тис.грн.			Фактичні витрати на заходи з екології разом з екологічним податком, тис. грн	Норматив рентабельності на інвестиції, %	Пільгова знижка до податку на прибуток ($гр.4*1+\frac{15}{100}$), тис. грн	Розрахунок зміненого податку на прибуток		Економічний ефект роботодавця, а також фонд стимулювання за екологічну безпеку (гр. 3 — гр.7), тис. грн	Економічні втрати для роботодавця в разі непроведення екологічних заходів (гр.3+гр.8), тис. грн
прибуток до оподаткування	норматив податку на прибуток, %	сума податку на прибуток ($\frac{гр.1 \cdot гр.2}{100}$), тис. грн				при виконанні робіт з екологічної безпеки (гр.3 — гр.6), тис. грн	при не виконанні робіт з екологічної безпеки (гр.3+гр.6), тис. грн		
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Варіант 1 При зростанні прибутку до оподаткування									
1800	30	540	300	15	345	195	885	345	– 345
3600	30	1080	300	15	345	735	1425	345	– 345
5400	30	1620	300	15	345	1275	1965	345	– 345
7200	30	2160	300	15	345	1815	2505	345	– 345
9000	30	2700	300	15	345	2355	3045	345	– 345
Варіант 2 При зростанні фактичних або планових витрат на заходи з екологічної безпеки разом з екологічним податком									
1800	30	540	300	15	345	195	885	345	–345
1800	30	540	600	15	690	–150	1230	690	–690
1800	30	540	900	15	1035	–495	1575	1035	–1035
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1800	30	540	1200	15	1380	–840	1920	1380	–1380
1800	30	540	1500	15	1725	–1185	2265	1725	–1725
Варіант 3 При зростанні нормативу рентабельності інвестицій									
1800	30	540	300	15	345	195	885	345	–345
1800	30	540	300	30	390	150	930	390	–390
1800	30	540	300	45	435	105	975	435	–435
1800	30	540	300	50	450	90	990	450	–450
1800	30	540	300	65	495	45	1035	495	–495

Як видно з розрахунків, при рівномірному зростанні витрат на екологію відповідно і пропорційно зростає заохочувальний фонд і ефект роботодавця. Вплив інших параметрів механізму на зростання заохочувального фонду малопомітний. Визначена залежність між рівнем екологічних витрат і рівнем фонду, підтверджує реальність, ефективність і стимулюючу функцію нового механізму.

Практичну доцільність застосування нового механізму підтверджено розрахунками його параметрів у діючих умовах ПрАТ АМЗ «Вістек», ПрАТ «НКМЗ» і машинобудівної галузі Донецького регіону за показниками підприємств і Облстатуправління Донецької області 2010р. [8] (табл. 2).

Таблиця 2

ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ НОВОГО МЕХАНІЗМУ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЕЕД ПРАЦІВНИКІВ ЗА ДАНИМИ ПРАТ АМЗ «ВІСТЕК», ПРАТ «НКМЗ» І МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ у 2010 р.

Об'єкт дослідження	Розрахунок податку на прибуток, тис. грн			Витрати на екологічні заходи, тис. грн	Норматив рентабельності інвестицій, %	Пільгова знижка до податку на прибуток (гр.5* (1 + 15/100), тис. грн	Розрахунок зміненого податку на прибуток при здійсненні екологічних заходів (гр.4 — гр.7), тис. грн	Економічний ефект роботодавця (заохочувальний фонд) (гр.4 — гр.8), тис. грн
	прибуток до оподаткування	норматив податку на прибуток, %	сума податку (гр.2*гр.3/100)					
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
1.ПрАТ АМЗ «Вістек»	41 864	30	12 559	857	15	986	11 573	986
2. ПрАТ «НКМЗ»	198 152	30	59 446	3567	15	4102	55 344	4102
3.Машино-будівна галузь Донецького регіону	1 557 400	30	467 220	23 361	15	26 865	440 355	26 865

Як видно з табл. 2, за рахунок пільгового зниження податку на прибуток заохочувальний фонд до рівня прибутку складе: у ПрАТ «Вістек» 2,36 %, у ПрАТ «НКМЗ» 2,07 %, у машинобудівному комплексі регіону 1,72 %.

Відносно державних надходжень доведено, що держава зменшує бюджетні надходження від підприємств, які впроваджують заходи з екологічної безпеки, але прогресивно нарощує надходження від підприємств, які ухиляються від проведення екологічних заходів. Крім того, держава виграє від поліпшення екологічного стану довкілля в країні.

Висновки. Таким чином, на основі наукових розробок розкрито теоретичні положення і методи формування мотиваційного механізму матеріального стимулювання еколого-економічної діяльності персоналу машинобудівних підприємств, обґрунтовано його параметри, стимулюючу роль витрат на екологічні заходи, ефективність заохочувальних виплат для роботодавця і держави і матеріальну заохоченість працівників і їхніх родин до здійснення заходів з екологічної безпеки виробництва.

Напрямами подальших досліджень з проблеми являється визначення умов пристосування нової системи стимулювання еколого-економічної діяльності до умов конкретних підприємств, удосконалення методів розподілу заохочувальних фондів серед працівників відповідно до їхнього внеску в загальні виробничі результати підприємств.

Література

1. *Олександров І. О.* Економіко-екологічна безпека територіальних утворень та виробничих систем / І. О. Олександров, О. В. Половян, Г. О. Черниченко // Регіональна економіка. — 2004. — № 1. — С. 133—145.

2. *Астапова Г. В.* Організаційно-економічний механізм корпоративного управління авіапідприємствами на основі права трудової власності: монографія / Г. В. Астапова. — К.: НАУ, 2006. — 248 с.

3. *Беляева Е. Л.* Эколого-экономическая оценка производственных проектов / Е. Л. Беляева // Вопросы экологии. — 2005. — № 2. — С. 21—24.

4. *Берсуцкий Я. Г.* Экономико- математическое моделирование в управлении предприятием / Я. Г. Берсуцкий, А. Я. Берсуцкий // Экономика промышленности. Экономика Украины на пороге третьего

тысячелетия: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. АО «НКМЗ». — Донецк, 2000. — С. 289—295.

5. *Примостка Л.* Природоохранные затраты: учет и анализ / Л. Примостка // Бухгалтерский учет и аудит. — 2004. — № 4. — С. 49—54.

6. *Павловская В. А.* Развитие методов материального поощрения персонала за экологичность производства / В. А. Павловская // Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку: матеріали XIII — ї Міжнародної науково-практичної конференції 2 грудня 2011р. — Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2011. — С. 194—196.

7. *Павловская В. А.* Разработка методов экономического стимулирования экологической безопасности / В. А. Павловская // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. — Т. 1. — Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. — Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2011. — С. 115—119.

8. Статистичний щорічник Донецької області за 2010 р. — Донецьк: Облстат. — 501с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013 р.